

Українська Родина

(THE UKRAINIAN FAMILY)

Популярний літературно-
історичний журнал

Виходить що місяця
Редагує й видає

Олександр Луговий

526 Bathurst Street, Toronto, Ontario, Canada

A Journal of Popular
Literature and History

Edited and published
monthly by

Alexander Luhowy

Поодинокє число..... 30с

Річна передплата \$3.00

Single copy 30с

Yearly subscription..... \$3.00

РІК II, ЧИСЛО 9 (12)

VOL. II, No. 9 (12)

ВЕРЕСЕНЬ, 1948.

SEPTEMBER, 1948.

— З М І С Т —

Один рік Української Родини	Оклад.
Полковники Данило, Іван і Матвій Нечаї, та сотники Данило і Юрій Нечаї	Стор. 1
Єретичні Думки	Стор. 4
В кігтях двоголового орла — Ол. Луговий	Стор. 5
Братам на скитальщині—Олена Марія Стефаник;	Стор. 22
Люди вміють жити!	Стор. 27
Літопис подій з Української Історії—Ол. Луговий;	Стор. 28
Літопис історичних подій по державах	Стор. 31
Хто ми й що ми, Н. М. Уманець	Оклад.

Права застережені.

Copyright reserved.

З друкарні

Alberta Printing Co., 10345-96 Street, Edmonton, Alberta

Цим числом “Українська Родина” закінчує перший рік свого виходу в світ. Один рік немалий протяг часу. За один рік новонароджене немовля починає ходити, думати, — тобто починає свідоме самостійне життя. За рік часу і в добрі можна нажитися, а в біді — набідуватися. За перший рік свого існування журнал не зріс, не збільшився розміром виключно завдяки байдужности одних і ворожости інших. Багато зусилля пішло на те, щоб журнал вдержати таким, яким він є. Побіч надто нечисельних прихильників — не бракувало “пророків”, а їх серед українства занадто багато. Одні “пророкували” що журнал впаде на 2-му чи 3-му числі. Інші давали журналові ласкавий дозвіл виходити до початку минулого літа. Поки що, можна ствердити, — їхні побожні бажання не здійснилися.

Не бракувало й критиків, головню з американського континенту. Мовляв — чому лише праці видавця в журналі містяться? А просто тому: — Видавець не хоче безплатних праць авторів з Європи. Платити не має чим, бо передплати не покривають коштів самого друку, не видання вцілости. По друге — журнал літературно-історичний. Чому ж ніхто інший не написав церковної історії, не зібрав і не впорядкував Літописи історичних подій всіх держав світу, а зосібна — України, чому не написав життєпису козацьких полковників? Це все першим написав видавець журналу. Але — кожному воля, писати про те не заборонено. Та ніхто таким непоплатним ділом не хоче займатися.

За минулий рік поміщено зо три десятки віршів різних авторів, півдесятка коротких оповідань, багато жартів, кілька статей, 110 сторін історичної повісти, історичні події 23 держав, і України до 1150 року, а окремі життєписи Кричевського, Подобайла, Богуна, п'ятох Нечаїв і Історія Української Церкви Київської Держави — до переїзду Київських митрополитів на північ.

З вірою в будуче починаємо другий рік. Прихильників прохаємо подбати, щоб журнал зміг виходити й надалі, збільшитися розміром. Способи кожний знайде самий.

УКРАЇНСЬКА РОДИНА

РІК II, ЧИСЛО 9 (12)

ВЕРЕСЕНЬ, 1948.

Полковники Данило, Іван і Матвій Нечаї та Сотники Данило і Юрій Нечаї

До Нечаїв українські історики поставилися неособливо ласкаво. Постать з них найстаршого — полковника Брацлавського Данила, у деякій мірі все ж висвітлена, можливо завдяки його смерті, оспіваної в народніх думках. Що з ним разом погинули наказний полковник Гриць Кривенко та сотники Тростянецький і Красненський Василь Аврагинський і Данило Нечай (братанич, син Матвія Нечая, полковника Уманського) — ні історія, ні думи не згадали. Нема згадки в нас і про третього брата, посла гетьмана Хмельницького у Крим, та полковника Могилівського і Білоруського Івана Нечая, що з сином сотником Юрієм, Юрієм Хмельниченком були видані Москві по Переяславській Угоді 1659 року й закінчили життя в Тобольську на Сибірі. Докладно не вияснено також, — котрий з трьох братів Нечаїв був зятем Великого Богдана: по одним вісткам Данило, по іншим — Іван. З вдовою Нечая — Катериною, дочкою гетьмана Богдана, одружився Павло Тетеря, наступник Юрія Хмельниченка на гетьманстві. Тетеря зразу був жонатий з сестрою третьої жінки гетьмана Богдана і полковника Якіма Сомка. Якщо б Катерина була жінкою Івана, засланою в Сибір 1659 року, то Тетеря з жінкою ще живого чоловіка чейже не одружився б. Чужинні джерела подають, що гетьман Богдан мав не дві, а три дочки, — Катерину, Олену (жінку полковника Данила Виговського) та Стефанію, жінку Тетері. Ото ж, або гетьман Богдан справді мав трьох дочок, або Катерина спершу була замужем за Данилом Нечаєм, а за Тетерю пішла повдовівши.

Рід Нечаїв походив зо збіднілої шляхти Мозирщини, яка входила в склад Київського воевідства (без Мозиря, що належав великому князівству Литовському). Про їхнє життя до Національної Революції 1648 року нічого не-

відомо. В тому нема нічого дивного, адже про життя всіх майже козацьких діячів, навіть Хмельницького, — вісти надто скупі. Всі три брати, одначе, були людьми добре грамотними, визначалися ворожістю до польського шляхетства, відвагою і здібностями вести за собою народні маси. Без сумніву всі три побували на Запоріжжі й поміж козацтвом користалися неабиякою повагою. Про участь Нечаїв у війні з Польщею 1648 року — певних згадок нема, а бодай не були вони того року полковниками. Данило Нечай, старший з братів, стає полковником Брацлавським щойно з кінцем 1648 року. Матвій Нечай стає полковником Уманським після смерти полковника Степана Байбузи (згинув під Збаражем 28 липня 1649 року), а Іван Нечай перебував резидентом гетьмана в Криму (властивіше закладником, разом з гетьманичем Тимошем), а полковником Білоруським, Могилівським, Гомельським і Чауським стає щойно в 1655 році, після смерти від ран полковника, Івана Микитича Золотаренка (наступника Подобайла-Сіверського), швагра гетьмана Богдана по його першій жінці. До того часу правдоподібно працював у дипломатичній ділянці.

На становищі полковника Уманського Матвій Нечай перебував усього кілька тижнів. Правдоподібно згинув у боях 14—18 серпня 1649 року під Зборовом, бо від того часу його син, сотник Данило, відбуває службу при дядькові, полковникові Данилові Нечаєві, а Уманським полком командує Осип Глух.

Данило Нечай, полковник Брацлавський, з Іваном Богуном Винницько-Подільським перші почали війну, 22-го травня, 1649 року, по скінченні перемир'я. Зосібна відзначився в боях під Збаражем і Зборовом, радив гетьманові війну до повного погрому Польщі. Після Зборівської угоди, згідно з якою польські магнати верталися в свої попередні посілости в Україні, Данило Нечай став на чолі селянського повстання в Брацлавщині. Польські магнати, під проводом князя С. Корецького, зорганізували значні сили добре узброєної кінноти і наступного, 1650 року, вирушили на схід, але погряничні полковники — Нечай і Богун, на чолі сорок тисяч повстанців-селян, відкинули польські відділи до Збруча. (Ця війна відбулася в часі миру, тож з реєстрових козацьких полків учасниками

могли бути тільки охочі). З помічників Нечая в цьому повстанні зосібна визначився сотник (пізніше полковник) Юрій Перебийніс—Орлів, син Максима Кривоноса.

Того ж 1650 року, літом, відбувся похід гетьмана в Молдавію, проти польського спільника, господаря Василя Лупула. У поміч Лупулові Польща вислала сильне військо, що мало відтяти полки Хмельницького від України і з молдаванами взяти у два вогні, під командою польного гетьмана Миколи Потоцького. Похід закінчився миром і сватанням, бо Хмельницький вислав проти польських військ полковника Данила Нечая (на охорону свого північного крила), а Потоцький не зважився козацтво зачіпати.

В зимі 1650-51 року король Ян-Казимир вирішив розпочати офіційну війну проти України. Вночі з 20-го на 21-го лютого польські війська несподівано напали на Красне (на південний схід від теперішньої Жмеринки), де стояли постоем передові козацькі сотні, з полковниками Нечаєм і Кривенком на чолі. З допомогою населення міста нечисленне козацтво вперто відбивалося. Самі полковники в бою погинули; погинули оба сотники — Нечай-Красненський і Авратинський-Тростянецький. Після їх смерті бій тривав ще два дні. Ціною великих втрат полякам вдалося здобути замок уночі 23-24 лютого. Все населення поляки вирізали до ноги, не виключаючи немовлят.

Народні думи подають, що поляки вбили Нечая спеціально на нього відлитою срібною кулею, бо, мовляв, звичайні кулі його не брали. Тіло полковника порубано на дрібні кусні, а голову викинено на ринок на наругу. Загибель Нечая врочисто відсвяткувала вся польська еліта. Але не минуло й місяця, як Богун помстив за Красне — розгромив Поляків під Винницею.

Діяльність Івана Нечая на становищі наказного гетьмана Білорусі — позначилася великими успіхами. В 1656 році Вячеслав Поклонський, проводир Білоруської шляхти (пізніший козацький полковник) присягнув вірність Україні. З ним присягнуло 400 білоруських шляхетських родин. Того ж року присягнув Україні вірність литовський князь Богуслав Радзивил (брат погромця козацтва під Лоевом). Однак, у вересні того року, ціною вибору

польським королем московського царя Олексія Михайловича, Польща з Москвою договорилися коштом України й Білорусі. Перед самою смертю Хмельницького, присягнула Україні вся польська шляхта (20 червня 1657 року), Богун зо Шведами здобув Варшаву й Краків, а Іван Нечай вислав козацькі залоги у Вільно, Минск та Полоцьк. Смерть Хмельницького його плянів не перекреслила: влада опинилася в руках гідного наступника — гетьмана Івана Виговського. З приходом до влади Хмельниченка Юрія— все в Україні пішло шкереберть. 27 жовтня 1659 року стало чорною датою в українській історії: того саме дня підписано Переяславську угоду, що з самостійної козацької держави повернула Україну в автономний край московського царства, козацьких полковників повернула в московських в'язнів, а не одного позбавила життя. В числі виданих Москві Юрієм Хмельницьким і його дорадником— швагром, дійсним керівником України — Тетерою—Моржковським, — були наказний гетьман Іван Нечай з сином Юрієм, під ту пору наказним полковником. Після кількомісячної тюрми в Калусі, одних — як полковників Данила й Василя Виговських — на смерть закатовано, а інших заслано на Сибір. Івана і Юрія Нечайів заслано в Тобольськ, де оба й померли. Коли — нема жадних вісток.

О. Луговий.

ЕРЕТИЧНІ ДУМКИ

Готвальд — наступник Бенеша на президентстві, — вніс до Сталіна прохання, щоб відкинув перший склад його прізвища. (Гот — Бог).

Сталіна в ССР прозиває дехто сонцем — бо не може на нього дивитися.

Харчові картки в ССР відмінили, бо бракне паперу на портрети Сталіна.

Люди — як книжки, — найбільш непожиточні — стоять найвище.

В Міжнародній Раді Безпеки розглядають проєкт Засобів Безпеки для Ради Безпеки.

І найбільша свиня не насвинить так, як може насвинити двонога свиня.

Гарна совітська влада, от тільки живе задовго.

Радаб душа до раю... — казали колись. Тепер кажуть: Радаб душа з "раю", хочаб до капіталістичного пекла, та десь добрі діла не пускають.

Ол. Луговий.

В КІГТЯХ ДВОГОЛОВОГО ОРЛА

ПОВІСТЬ З ЧАСІВ ПЕРШОЇ ВЕЛИКОЇ ВІЙНИ

У двох частинах

(Перший том трилогії "Огнем і Кровю")

(Продовження)

ХІ.

Без більших сутичок чернигівці посувалися все далі на захід. Наступ провадився пляново. Піхота вибивала ворога з опірних пунктів, а переслідування припадало кінноті. Кінноті не давали загригти місця. Тільки здобуто якусь оселю — кінноті наказували без задержок переїздити далі, або нести охоронну службу на час, поки відпичне піхота. Примінювалася ще Суворівська тактика — гнатися за ворогом по пятах, аби не дати змоги закріпитись на догідних позиціях. Ізза браку комунікаційних засобів піхота відставала на багато кілометрів, і всеж непосильними маршами перемучувалася. Траплялося і навідворот: кіннота у переслідуванні ворога натикалася на своюж піхоту, що встигла вже й окопатися.

За десяток тижнів війни Петро призвичаївся до бойової обстанови, що зовсім не звертав уваги на небезпеки. Найчастіше виїздив у розвіди. Односельчани остерігали його, радили не визиватися на виправи охотником. Петро тільки сумно якось посміхався.

— Двом смертям не бути, а одній не минути, — відповідав помовкою. — Не визовуся я, так хтось інший зголоситься. Не зголоситься, то призначать кого такого, що дітей зіставив. А страх хіба однаково відчувають, я чи хто інший. Кожному смерть страшна...

— То чоґож безпотрібно наражуєшся — вмовляв нераз Дегтяренко. — Раз тебе не посилають, чоґо вириваєшся? Знаєш, до пори збанок воду носить. Хрестів та медалів захотілося, чи що? Всіх не заслужиш, забагато їх є.

— Довго тобі пояснювати. Бачиш сам, як обходяться москвини з тутешніми людьми. В тюрму відпроваджують, або в Росію висилають. А родини застаються звіруватій салдатні на поталу...

— Це то правда. Шкода, як подивишся на те все. Вониж не винні, що їх цар, чи цісар, як вони там його зовуть, воює з нашим. Але, щож це має спільного одне з другим?

— Цісар для галичан такий приятель, як російський цар для нас. На простолюддя обовязки накладають, а прав не дають ніяких.

— Це до діла не відноситься. Хіба ти поможеш галичанам тим, що виїздиш у розїзди?

— То то бо й є, що помагаю. Заїхавши у будь яке село, я попереджаю людей, кому zostаватися небезпечно, щоб виїздили за австрійським військом, або поховалися, поки не перейде російське. Були вже випадки, що я попобив добре донощиків. Це відучує від доносів інших. селянська пошта швидка... Щойно вчора вибив одного такого... Доносив на селян, що їх сини пішли добровольцями до українського легіону.

— Що ти кажеш? — з острахом питає Дегтяренко. — Як дізнаються про твої вчинки, тож під суд тебе віддадуть... Загинеш!..

— Не дізнаються. Я нікому цим не хвалюся тобі першому. Ну, і командант сотні знає. Якби донощики навіть скаржилися, то мало хіба кіннотчиків? Нехай шукають вітра в полі. Наш ротмістр не одного такого підлизу вперізає не раз вже нагаєм...

— Ну, кажеш, також. Біда тільки, що з ним начальство не дуже числиться. Всякі йолопи самому судом загрожують.

— Не бійся, він знає воєнні закони, не дасть собі в кашу наплювати. На оті арешти при полку — уваги не звертає. Сміється, коли присилають варту до його приміщення. Бачив же самий...

— Все то так. Та може колись урватися...

Доводи Дегтяренка не помагали. Петро, часом по розмові. знов голосився у розїзд, казав, що кулі його оминають.

Справді, як Петро говорив Дегтяренкови, розїзди можуть заподїяти населенню багато доброго, або лихого. Вони першими входять в опускані ворожою стороною оселі і до приходу більших сил є повними володарями околиці. Контролювати роїзди неможливо. Їх вчинки ви-

являються пізніше, але й тоді не має доказів, що події відбулися не так, як інформували учасники. При ворожому відношенні до населення розізди можуть спричинити багато кривд. Галицьке селянство терпіло чи не найбільше від розвідчих відділів і запільних частин, ніколи від фронтів. Це хоча б тому, що велика кількість старшин і бажання зарепрезентувати свою армію як можна вигідніше, не допускають рядового вояцтва до злочинів.

В кінних розіздах доводить звичайно підстаршина. Старшинський розізд висилають з особливо важними завданнями і побільшеним числом шабель.

Начальство, з обережності перед ворожими звідунами не вважало за потрібне втаємничувати “ніжніх чинов” у подробиці плянованих подій на своїх відтинках. Розіздам наказувано їхати в тому й тому напрямку, виконати те і те завдання. Що мала робити частина, чи навіть сусідні розізди — про те не повідомлялося. Вказівки на випадок всяких несподіванок Петро діставав від Паволоцького безпосередньо, — всупереч прийнятим звичаям — і перед виправкою вкупі обговорювали плян намічених діянь.

З ротмістром, після його поранення, у Петра установились ще ближчі товариські взаємини. Поза службою він увесь вільний час проводив у Паволоцького. Часу мав багато, — звільнений був від різних дежурств і нарядів. В розмовах звав ротмістра Володимиром Миколаєвичом, часом паном ротмістром, але в службі звертався по формі, на “високоблагородіє”. До подробиць старався виконувати накази ротмістра і в тому напрямку впливав на своїх співтоваришів.

Паволоцький від своїх підвладних неможливого не жадав. Ревних старшин здержував, часом картав за непосильні воякам завдання, старався забезпечити вояків всім необхідним. Але строго жадав виконання наданих розпоряджень. Гусари свого команданта зрозуміли, старалися оправдати його доброзичливість і довіря, полюбили його, — коли можна взагалі говорити про щось подібне на любов там, де щоденно лється ріки крові і смерть руйнує тисячі людських життів.

Таке відношення до “ніжніх чинов” не подобалося командантам інших сотень, та й декому з підвладних Паволоцькому старшин. Почали відати командантові полку,

що ротмістр деморалізує вояцтво панібратським обходженням. Сабурів розумів краще, та й не минуло півтора місяця з дня поранення хана Юмудського, а сотня стала взірцем для полку. Бачучи наслідки людяного обходження — мусіли прикусити язика добровільні полкові конфіденти.

“Панібратство” не значило того, щоб Паволоцький ні на кого не гримав. Часом сварив так, що й полкові сваруни — полковник Кулінін-“Мушка” і підполковник Залескі, — за лайки “тр-тр двадцять п'ять дір” гусарами прозваний, — так сварити не наважилисяб. А отже нічого! Їх гусари ненавиділи, й поза очи насміхалися, а Паволоцького любили й шанували...

По одній з розмов-суперечок з Дегтяренком, Петро, зіставивши на улиці шістьох гусарів, зайшов до сотенного.

Застав його у покинутій невеликій підгірській хатині. Бражала повна відсутність яких будь меблів у хаті. Ні стола, ні лавок, шиби в маленьких вікнах розбиті, глиняна піч порепана. В кутику, на похідному складаному кріслі Паволоцький швидко щось записував. Перший привітно кивнув головою входячому Петрови.

— Доброго здоров'я, пане ротмістр! — привитав його Петро. — Не перешкоджу вам?

— Ні, Петре! Забудь. Я вже закінчив, — закриваючи нотатник відповів Паволоцький. — Описую перебіг цієї нещасливої братовбивчої війни. Може кому здасться колись, то все ліпше записувати події з свіжої пам'яті, поки нічого не забулося. Чого ж ти при зброї, знову у розїзди?

— Поїду на хутори... — відповів Петро коротко.

— За яку годину вирушить і сотня. Тільки гляди, не влізь у халепу.

— Будьте спокійні, пане ротмістр. Я вживаю всіх мір остороги. І знаю, кого з собою беру...

— Щож, на твоєму місці і я чинив би те саме, але... Я старшина. І знаєш, зневірюся часом... Не одиницям унеможливлувати злочини мільонів. Наша поміч не приносить населенню користи. Та розумію і похвалю твою доброзичливість.

— Не зневірюйтесь, Володимире Миколаєвичу. Нас нехай задовольє те, що хоч ми не брудимо рук злочинами. По силам своїм стараємося їх трошечки зменшити.

— Це капля води в море вогню. Капля в морі, Петре

— зрезигновано махнув ротмістр рукою, — хоч, — сказав, повільно, — і море складається з капель. Не будь капель, не було би й моря. Будемо і далі чинити своє. Прийде може час, що й нам ще засвітить сонце...

— Так я вже йду, пане ротмістр, на вулиці мене ждуть. Це, — Петро подав ротмістрови запечатаний лист, — будь ласка передати на пост летучої пошти. Написав, а брати з собою небезпечно, лист до особи в Галичині. Хто знає, що мене може зустрінути в розїзді...

— Добре, передам з своїми разом... — Глянув на адресу й додав дивуючись: — То ти пишеш до тієї дівчини з під Рави Руської? От не сподівався, що вона впаде тобі в око... Котраж це?

— Та, дочка... Не хочу перед вами ховатися. Це вже третій лист.

— Чи вонаж відповідає тобі Гляди, Петре, не збаламуть дівчини. Гріх буде...

— Відповідає на кожний, — казав Петро усміхаючись. — Вона мені подобалася, чи тож гріх полюбити дівчину? Скінчиться війна то її заберу з собою. Я вже їй писав про це.

— Чи не краще оженитися ще до закінчення війни? Хто знає, коли вона скінчиться?.. Я виклопочу тобі відпустку... Завезеш до дому, то все спокійніше буде тобі і їй. Здається, дівчина щира, розумна... Ну, тож побажаю тобі щасливого з нею подружжя, — простягаючи руку докінчив Паволоцький поважно.

— Дякую за побажання, пане ротмістре. Я вже йду, а то заговорився з вами.

— Йди, йди. Ага, не потребуєш ніяких пояснень?

— Сотні виїздять за розїздами. І самому видно буде, що робити. Щасливо зіставайтесь!

— Гарзд!

Подали ще раз руки й Петро вийшов. Чувся вдоволенням, що відкрив Паволоцькому свою таємницю. В такт ходу коня покачувався в сідлі сам собі завдавав питання: — Чи справді поїду в відпустку? Його Астроном помахував головою, наче хотів свого пана запевнити.

Від самих думок чувся Петро щасливим. Забував, куди і з яким завданням він їде, забував про небезпеку своєї виправи. Цілком піддався владі охопивших його мрій.

Прокинувся тоді, як гусари звернули його увагу, що вже проминули найдалі висунені російські стежі. Ті поінформували, що перед кількома годинами ворожі стежі двічі підходили до російських передових постів. Відбиті крісовим огнем, півтори вже близько години не виявляють знаків своєї приявности в околиці. Петро обдумував. Ворог міг засісти в кущах, в ровах, або лісі, готовий зустрінути огнем всякий рух з російського боку. Та міг маскувати свій відступ посиленням розвідки. Може непомітно опустил свої позиції. Завдання розїзду ускладнювалося. Необхідно було передпілля висвітлити, осягнути з ворогом стичність, вияснити ворожі становища.

Гусари розїхалися по кущах, кроків на сто один від другого. Далі віхали в лісок. Ліси особливо догідні для бою піхоти з кіннотою, тож Петро сподівався у лісі на ворога наткнутися. Розпорядився трьом гусарам їхати серединою, по два окраїнами, щоб всім не попастися в ворожу засідку. Ліс трапився ріденький, селянський, кождий гусар бачив на значну віддаль довкруги. Обережність показалася зайвою, — ворога не зустріли. Лісове життя пливло звичайною чергою: зривалися й чим дуж втікали косоокі зайці, суятилося дрібне птаство... Деяку непевність на вразливу людину викликали ворони, що злобно кричучи кружляли понад лісом.

На західній окраїні ліску вчули гусари приглушений відгук двох крісових стрілів. Свисту куль не почули. Це було певним доказом, що стрільці, Петро думав, ворожі вояки, міряли до якоїсь іншої мети. Подем розїзд погнався на гук стрілів.

З сугірка добачив Петро кілька будівель у віддалі, а коло хати двох людей з крісами, що шарпали третього. Занята бориканням трійця не бачила вершників. Два, видно вояки, повалили третього. Почулися крики. Розїзд приспішив біг. Гусарам зрозуміло стало, що на селянина напали військові мародери, не знали тільки, до якої армії вони належать. Подряпаний селянин підбіг до них на зустріч, уривано почав прохати:

— Рятуйте! Там у хаті мордують!

Петро більше не слухав. Підїхав до дверей, але їх замкнено з середини. Вистрілив у вікно. З хати чулося шамотіння й борня. На другий стріл у вікні показалося

червоне наче самовар обличча вояка у російському уборі. Вояк крикнув по російськи:

— Тебе якого чорта здесь нужно?

— Виходь з хати! — також по російськи наказав Петро. У вікні показалася друга заросла пика, розхрістана і скроставлена.

— Пашол ти к... матері. Сматрі! Ти хто такой?

— Виходь, худобо! Бо постріляємо, як собак! — знов викрикнув Петро. До нього підіхало ще трьох гусарів. Та замість відповіді з хати грюкнуло два стріли.

— Ох, так, сучі сини? Хлопці, гранати!

Погроза оказала вплив. — Ну, хорошо, ми вийдем, но ви побожитесь что отпустите нас — почувлося зза стіни

— Добре, добре... Побачимо!.. Зараз виходьте... Чині, випустить тих, що в хаті з вами.

— Не на дураков напал. Баб випустім, а ти постріляеш нас. Ані нас проведут.

— Ну, чорт з вами. Хай буде по вашому, — Петро згодився. Гусарів розставив півкругом, так, що піхотинцям не було де втікати. Сам з селянином став на порозі. Скригнули двері, з хати вийшла старша вже жінка і дівчина-підросток, обі пошарпані, ледви притомні. За ними двох піхотинців. Ці гляділи нахабно, може не свідомі своєї провини. Побачивши револьвер у Петровій руці, хопилися й собі за кріси, та опустили їх під шістьома цівками крісів гусарських.

Селянин повів своїх до криниці. Петро і піхотинці міряли себе очима, один призириливо, другі — ніяково, нахабно.

— Ну, штож! — почав один. — Тиж обещал пустить нас...Худова ми нічаво не сделали..

— Худобо! — хрипко викрикнув Петро. Відрухово підхопив всячого на руці нагая і ударив ним одного й другого.

— Чевож ти бешся? — визвірився другий. — Што тебе баб жалко, штолі? Вистане і для тебя! Ми їх, ей Богу, не трогали.

— Худобо! — тим же голосом повторив Петро і знову впередав обох. — Заберіть від них кріси! — кинув своїм. Гусари виконали наказ.

— Ми же нічаво не виновати! — закликав оди́н вже плаксиво. — Ти обещал освободіть нас...

— Вас звільнятиме воєнно-полевий суд...

— За штож нас под суд? — нерозумів москаль. — Что з бабамі хателі поіграться нємножко? Отпусти нас; ми пайдьом в свой полк. Со всякім может случітьсѧ такое.

Петро промовчав. Дивувався собі, чому не може розлютитись на цих жаб у людській подобі, бити їх, топтати. Надумував, що вчинити. Протоколувати подію, він, підстаршина, не мав права. Мусів би відпустити і подати рапорт команді, тим більше, що злочину насилля ще не доконано. Завелася довга переписка з частиною, до якої намагані злочинці належали. Поки дійшлоб до розслідування справи, обвинувачені могли погинути, відзначитися, дезертирувати, в полон попасти. Міг він відпровадити затриманих до їх частини, так знов не мав права розділювати сил розїзду, маючи бойове завдання і, замість кари над злочинцями, міг бути покараний самий за нехтування бойового наказу. Але й звільнити їх не схотів. Рішив позіставити арештованих на місці під вартою гусара, а самому, з пятьома, продовжувати завдання.

Здрігнувся на думку про другу дівчину, там, коло Рави. Може й вона переживає та́кіж напасти... Через села проходять хмари війська. Ануж, якому азіятови вона попала на очи. Та ні, це неможливо! Там вищі штаби, шпиталі, якась влада є, старшин багато... А старшини хібаж ліпші? Неможливого нічого нема! Вийшла ввечорі, а тут напали... — І уявляв собі, як за нею гонятьсѧ вояки, ловлять її, вона відбиваєтьсѧ, рветьсѧ, благає помочи... Готов був скочити на коня, без передишки гнати до неї, побачити її, переконатися в безпідставности свого страху. Тоді нехай собі його судять за дезерцію, він приготований. Борвся з цим охопившим його бажанням, яке вояцька дисциплінованість взяла верх... Підійшовший селянин запитом привів його до більшої рівноваги:

— Що з ними зробите, паночку?

— Зістанутьсѧ під сторожею тут. Незабаром прийдуть наші сотні, переберуть затриманих. А ваші як?

— Нічого собі... Богу дяка, що ви нагодилися, пансє, а то булоб зле...

Піхотинці осмілилися:

— Ти, слухай, відпусти нас, — вмовляв один. — Ми тобі заплатимо... Шкода тобі хахлацьких баб? Цеж австрійчкы. Тобі не траплялося такого?

— Ого! — вторував другий. — Знаємо ми гусарів! Всіх дівчат повідбивають. То тільки піхотинцям нічого не вільно. Кіннотчик, як от ти, не одною покористається і ніхто його за це не карає. Може неправда, га?

— Ти не мав права нас задержувати! — доводив перший. — Ми післані у розвідку...

— І замість розвідувати ворога, напали на безборонних жінок, — сердито крикнув кремезний гусар Склярук. — Затуліть свої хавкы, бо ребра почислимо так, що на батька-матір не схочеш дивитися, не то за жінкы ганяти...

— Смітрі! А ти кто такой, смееш так со мною обращаться? Я ефрейтор, а ти кто?

— Зараз тобі покажу хто, стаднику кацапський! — гримнув Склярук, злізаючи з коня. — Хочеш позбирати зуби в жменю? Ти понюхай, чим пахне! — підніс здоровий кулак тому під ніс. — Тільки мокро від тебе зостанеться...

Рядовий піддався; ефрейтор ще гороїжився:

— Ех, ви! І не сором вам ізза якоїсь баби нападати на руского салдата? Баби, брат, такий товар, що хоч рови ними загачувати. Боронимо одного царя і віру православну, матушку Росію. Не хочу вірити, щоб наші салдати так обставали за ворогів, за австрійців. Я доложу в команді, що ви австрійські шпіони...

— Можеш собі докладати, — вже спокійно сказав Петро. — Чи по праву я вас арештував, чи ні, за це я відповідатиму, але вас не випущу звідси, хоч би обох прийшлося застрілити. А щоб ви не задумали часом втікати, так ми вас звяжемо...

— Кого? Мене вязати? — кричав ефрейтор. — За короткы руки... Я георгієвський кавалер!...

— Добре, добре... А поки що буде так, як я сказав. Хто має запасні повіддя, хлопці? — спитав гусарів.

Найшлася пара ремінних поводів і піхотинців повязано. Ті не давалися, борикалися та проти сили нічого вдіяти не могли. Петро наказав Склярукови передати арештованих своїй сотні, а розізд поодинці рушив далі.

Тогож дня, з припоручення полковника Сабурова, Паволоцький перевів розслідування. Напасників відставлено до їхньої частини, сусідуючої з кіннотою. Чи вони були покарані, піхотна команда не повідомляла. В тиждень пініше перекинено ту піхотну дивізію в Царство Польське, (Конгресівку). Натомісць, через штаб корпусу прийшло таємне звідомлення, що по неперевереним відомостям ворог практикує вбирання невеликих своїх відділів в однострої російської кінноти й висилає їх у розвіди, які навіть арештують російських вояків. Може це вчинок і українська мова Петрового розїзду подали причину до розповсюдження таких вісток. Не минула подія безслідно і для самого Петра. Генерал Драгомирів, довідавшись про його розпорядність, іменував його вахмістром.

ХІІ.

До кінця жовтня російські війська досягнули Карпатського хребта. Фронт простягнувся здовж гір від Карлібабського, чи Татарського просмику на Буковині до Дуклянського у Західній Галичині й далі на північ, на Горлиці й Тарнів, звідки починався вже фронт німецький. У просмиках точилися зажерті бої. Косівський (Тухольський) просмик захоплено російськими військами. Повстала загроза окупації Закарпаття й угорської долини. Передові російські відділи проривалися і в Закарпаття та вдержатися не могли. Австро-угорці зміцнили свій фронт 2-ю армією та поокремими німецькими корпусами. Російський Південно-Західний фронт далі оперував 3-ю армією Рудського, а по ньому Радко-Дмітрієва, та 8-ю Брусілова. Обі армії склалися з 7, 8, 9, 10, 11, 12, 21 і 24 корпусів і поокремих дивізіій кінноти. Фронт лівокрилового, 24 корпусу 8-ї армії небезпечно видовжився від Румунського кордону до Миколаєва на Дністрі.

Полки 16-тої кінної дивізії з боями посувалися на Судову Вишню, Хирів, Старосіль, Старий Самбір. Дивізію перекидувано з відтинку на відтинок, там, де не витримувала піхота. Кросценко Нижне, Сянік, Новий Санч, міста в значній віддалі одне від другого, поллялися кровю гусарів і уланів 16-тої дивізії протягом жовтня. Врешті перекинено її в район Турки — Борислава. Тут вперше за війну зустрінулися в обороні чужих державних інтересів дві

українські, взаємно собі ворожі сили... Одна без виразного українського обличчя, тим не менш українська підсвідомо, з прихованими українськими симпатіями — 7, 8, 9, 10, 12 і 16 регулярні кінні дивізії та 2-га кубанська, зо сторони російської. Друга сила чисельно слаба, за те виразно українська — Легіон Українських Січових Стрільців — зо сторони австрійської.

Дні чергувалися один за одним, нічим не вирізняючись. Полеві операції повільно зводилися до мінімуму. Вояцтво по наказу цілими днями лежало у наспіх викопаних окопчиках, по наказу відстрілювалося, чи переходило в наступ, але з власної ініціативи не підприймало нічого-гісенько. Частини приміщувалися в покинутих населенням, випадково уцілівших хатах, землянках, або й під відкритим небом. Ніхто сторонній не пізнав би, що у тих спокійних на вигляд гірських лісах притаїлося сотки тисяч людей, тиграми готових кинутися на ворога. Ночами вирубували ліси на засіки, де дозволяв ґрунт видовбувалися окопи і сховки, висилалися розвідчі стежі і — або приводили полонених одного-двох “язиків”, або сама стежа попадалася за язиків стороні ворожій, і вже ніколи не верталася. Військові звідомлення доносили, що наступ ведеться успішно, підносили геройства різних підпоручників і хорунжих, але геройства ті не приносили жадної користі — бовева лінія не посувалася ні на крок вперед.

Перспектива переводити зиму в суворох і диких узгір'ях Карпат вояцтву була ненависна. Мерзли без відповідного убрання, мокли під слотливими дощами. Покорилися долі, раз завішися у надіях — війну до зими закінчити — і запобігали, щоб бодай у довгі зимові ночі не замерзати без потреби. Впродовж кількох тижнів здовж фронтової лінії повиростали вояцькі оселі з невеличких, не чепурних землянок та буд з галуззя. Оселі ті вояцтво називало городками по полковим назвам; ніби колишні запорізькі паланки. Наладнався на добре звязок з далеким запіллям, зорганізовано доставу на фронт всього необхідного, регулярно почала приходити пошта...

Але позиційне життя впливало на вояцьку душу гнітуче. Перед тим, у полевій війні, часті зміни, нові місцевости, сутички, давали нові вражіння для вояцтва. Відогравало ролю й деяке моральне вдоволення від перемог

над ворогом, окупації ворожих теренів. Адже кожний вояк належав до переможців. Тепер все змінилось. Дика гірська природа, кам'яні, прямо-висні скелі гнобили душі синів українських степів. Їх прислали у ті скелі вибивати ворога. Але ворог чигав десь зверху, укритий за камяними брилами. От і вибивай його, розбивай чолом ті скелі. І вояк і старшина чувся привязаним до брудних темних буд. Кожний знав, що буде тут зимувати, як що ворог не надумає їх прогнати, або не влучить пущена зверху зо скель куля.

Настали холоди. Більшість вояків у боєвій лінії му- сіли відпочивати, простеливши на замерзлу землю полу шинелі, а другою полою вкриватися. У вільний від служби час збиралися програвати в карти своїх мізерних 75 копійок місячної платні. Заходили в газард, пересварюва- лися і часто билися. Були й такі вояки, що запопадливо збираючи копійки, призбирювали два-три рублі для рідні. Не картярі вбивали час оповіданнями байок, лаяли війну і царя, потиху звичайно, щоб не почули. Мало що відмінно проводили час і старшини. Теж саме картярство, тільки на більші ставки, ворожба з карт. Книжки чи газети ще не мали на фронт доступу.

Спали одні і другі не роздягаючися тижнями. У ко- жного розплодилися сила силенна вошей. Брудне тіло свербіло, вкривалося струпами. Виплоджували нові роди тих огидних паразитів, мохнатих, завбільшки трохи не фасолу, вошей спеціально вояцьких. Старалися не допу- стити себе до повного обвошивлення, часто змінювали білля. Та не мали змоги порядно вимитися і заходи кінчилися нічим. Мучене негодами вояцтво ремстувало на стар- шин. Недоконче зо злоби, а так, щоб когось обвинувачу- вати за свою долю. Бож бачило, що й старшини живуть у таких невідрадних умовинах. Байдужніло до життя, ба- жало поранення або й смерті, коби лиш вибавитися від тих ненависних вошей, переспати спокійно хоч одну ніч.

Артилерія обох сторін щоденно провадила пристрілку позицій. Випускала пару стрілів "на добрийдень" і на ці- лий день замовкала. Хіба, що завважувала на ворожій стороні збільшення руху.

Кінні переживали однакові з піхотою невигоди. Всеж частіше мінялися з позицій, та кожний третій кіннотчик

зістався в резерві для догляду коней. Відбувши дві тижневі черги на передових позиціях, кіннотчик на третю чергу йшов до коноводів і за тиждень давав раду і брудові і вошам.

Сотня Паволоцького перебувала в неліпших умовах. Але що мала людяного команданта, її становище бодай трохи відріжнялося; відріжнялося тим, що Паволоцький старався займати позиції укріті від очей ворога і був при сотні самий, в той час, як інші команданти, зостаючися з коноводами, свої сотні висували і дуже чванилися, що ось його сотня на півсотки кроків до ворога ближче, чим сусідня. Сотні їх перебували під командою недосвідчених помічників... Ті, в свою чергу, наслідували зверхників. Бувало, що сотня займала вказану позицію під безпосередньою командою якого будь підхорунжого. Несли тягарі разом з гусарами, побіч Паволоцького, тільки командант пятої сотні, полковник Камелюков, та самий командант полку проводив там цілі дні. Ця трійця ділила долю й недолю своїх підвладних, не заставляля гусарів виконувати неможливе, радила не гнатися за відзначеннями. І гусари відносилися до них зо щирою прихильністю. Камелюкова й Сабурова, старших літами, зчаста називали батьком.

Єдину розраду й розривку у фронтове життя вносили листи. День одержання пошти ставав святом. Вони переносилися в думках за тисячі верств, до родинних осель, в оточення близьких їм людей, боліли їх болями і тишилися радощами. Вістки від далекої родини відривали думки від незавидної дійсности, заставляля хоч на короткий час забути все те, що гнітило й душило його, заставляло недобачувати багато такого, що аж надто кололо очи. Не дивно, що на прихід пошти з дня на день нетерпляче вижидали, як рядове вояцтво, так і старшини.

Марія Олександрівна непокоїлася довгою мовчанкою Паволоцького, у листах запитувала, що з ним. Присилала листи у формі щоденника. Описувала події у родині і близьких. Всі листи запізнені, мабуть довго пролежали у военній цензурі. В листах Марія Олександрівна між іншим писала:

— Може й не належалоб непокоїти тебе своїми турботами, — на тому фронті ти й так не маєш спокою... Олег наш став дуже пустий. Гірко каюся, чому не відпровадила

його до гімназії; бувби там в інтернаті під доглядом наставників, то може і вчивсяб ліпше й не було би того, що сталося. На днях мусіли відпровадити його в Білорусь до дядька Михайла. З ним поїхав і старий Охрим. Там у монастирській тишині хлопець трохи зміниться, та й дядька він любить і шанує може більше чим тата й маму. Непокуюся лиш, щоб келейникови не вчинив якого збитка. Та буду описувати послідовно. .

“Після твого відїзду життя пішло в нас сіре і одноманітне. З сусідами майже не зустрічаюся і не їзду до них, хіба хто загостить до нас. Часом навідується лише Наталка з донькою. Дівчатка сприятелювалися мов рідні сестри; воно і не диво, в один день обі родилися і обі Олі. Олег поводитьсь з ними трохи згорда, вже вважає себе не хлопчаком, але дорослим молодим чоловіком... Треба бачити, з якою поважною міною він пояснює дівчатам про прикмети тієї чи іншої рослини. Професорови на кафедрі далеко ще до такої поваги!... До школи їхати не забажав, то учила дітей сама. Вчительки не могла найти. Навчання дітей не завдає мені ніякого клопоту чи труднощів, та й сидіти без діла, нудитися також не приходиться.

“Звичайно по обіді Олег за дві-три години виучував завдані лекції, ще й Олі помагав, а решту часу, поки тепло було, проводив на пасіці, або коло ріки із старим Охримом. Колиж похолодніло, кинувся до читання. Не перешкоджувала йому. Вибрала з бібліотеки всю літературу не по його літам і віддала бібліотеку в його повне розпорядження. І тут то й почалися у нас непорозуміння. Олег досить основно простудіював Шевченка і, як наслідок того, перенявся симпатіями до селян. Став цікавитись українською історією, став приклонником козацької минувшини...; На нещастя, яюсь у неділю в перших днях жовтня, зайшла до нас попада з доньками. Візита ця хоч мене не тішила, та всеж мусіла чемно гостей прийняти. Завязалася розмова. Попада натяками осуджувала “хлопоманство” “малоросійської” аристократії та й безтактовно висловилася дуже зневажливо про наших селян, немов би то вони є низькими обманцями, вже по своїй мужицькій природі здібними тільки на злі вчинки. Мене неприємно вразила ця зарозумілість і, колиб це було не в нашому домі, я далаб їй добру нотацію, а так — прийшлося збути

невдоволення усмішкою та змінити тему розмови. Але були і діти присутні. Олег став перечити попаді, — раз вона вважає селян якимись злочинцями, то найліпше було би для неї не входити в ніякі взаємовідносини з ними. Колиж ті взаємовідносини існують, стало бути селянство дає для неї користи. Суперечив з початку поважно і спокійно, немов дорослий, та нарешті не витримав тону й гнівно спитав, — як попададя може посуджувати тих, серед кого живе сама і кормиться їхнім хлібом; натякнув, що й піп походить же з мужиків, тож немає що погорджувати своєю клясою. А вкінці неввічливо запропонував пошукати собі місця серед таких людей, котрі булиб їй до вподоби. Попададя надувши губи, пішла, не обійшлося без колючок і по моїй адресі за “ґарно вихованого” сина. Добре, що суперечка сталася вже по обіді. Попададя рознесла би по сусідах, що я підмовила сина навмисне завести суперечку, щоб обідом не погостити... Пересуди наших повітових кумась мене не болять, та всеж неприємно... Хлопця довелося посварити трохи, щоб був обережний з виявлюванням своїх думок при чужих.

“У нас, знаєш, тепер ідуть нагітки на українофілів, австрофілів і взагалі на всіх “філів”, виключаючи хіба москвофілів; заведена строга цензура. Тож виявлювати свої симпатії, навіть дітям, трохи небезпечно. Олег розплакався, прирік не показуватись більше ніяким гостям і на очи, коли правда тих гостей коле. Вчитися почав ще пильніше, та це довго не тривало. Не пройшло і двох тижнів, як він знову підстроїв мені вибрик, що закінчився його подорожжю до діда. Сама з ним не могла нічого вдіяти.

“Олег завважив, де я поховала вибрані книжки і крадьком прочитав не тільки всі ті дурні романи, але й Дарвина та Фореля. Не знаю, як він порозумів їхній зміст, досить того, що він став уникати мене, немов би соромився. Сам звірився мені у всім. Не гаючись, я написала до дядька Михайла, просила приїхати хоч на короткий час. Він порадив прислати хлопця до нього. Пише, що старий вже почувається немічним для дальших подорожей залізницею. А до того мусів би взяти хоч одного чи двох із свого оточення, пішлиб урядові візити, церемонії, яких він не може терпіти... Охрим охоче погодився супроводжати

Олега і доглядати його там у монастирі, бо й сам цікавиться життям черців, хоче його докладно розпізнати.

“Дядько займався філософією й природознавством і вже давно розійшовся з нашими каззонно-православними догмами, хоч займає сам високе становище в православної церкві. Однак він є людиною глибоко-віруючою і високоморальною, — віруючою із своїх філософічних міркувань. Відомаж тобі його теорія, яку поділюють значне число достойників православної церкви. Сама по собі ця теорія абстрактна, бо незрозуміла віруючим та й напівосвіченому нашому попівству, що витворило собі Бога із всіми людськими прикметами й гріхами. Але це не зменшує її вартости ані правдивости. Сподіюся, що дядькови вдасться направити хлопця з тих манівців, на які він збився, завдяки своїй діточій цікавості та й докладно розв'язати всі питання зроджені діточим розумом.

“Зісталася сама з Олею тільки, але самотности не відчуваю. Приходять майже що вечора селянки, то листи до чоловіків писати, то за ліками чи іншими потребами, а то й попросту час провести. Чим більше я пізнаю їх, тим більше починаю цінити... Прості, сердечні люди. Помагаю їм чим можу, дала дозвіл всім рубати дрова, біднішим помагаю збіжжям, а часом і грішми. Сусідні землевласники почали дивитися зизом, мала вже “приемність” вислухати не раз нотації за деморалізацію мужиків та й розтрачування майна. Навіть такі національні діячі, як панство Л... і Я... (хто, це ти знаєш), що розщибаються за піднесення селянства на вищий культурний ступінь, і ті перестерігають мене перед небезпекою збільшення селянських апетитів на панські добра. Мовляв, наше селянство треба з початку перевиховати, дати йому освіту, а тоді вже дозволяти користатись своїми добрами, інакше вони все зруйнують без жадної для когобудь користи. А по мойому, треба спершу дати селянству матеріальний добробут, а тоді і духові потреби у нього самі зявляться. Не до духових потреб, коли їсти дітям немає чого... На отій своїй “доброті” нічигісенько я не втратпла. За мою “поміч” селяни зібрали всю городину, обмолотили весь хліб, плати не схотіли брати, а ти знаєш, який тепер робітник став дорогий. Скажи Дегтяренкови, що його хату також вже докінчили. Я дала лісу й коней, а селяни помогли роботою.

Минулого тижня родина перейшла у нове житло. Шкода старої Кузьменкової, побивається дуже за сином, та не хоче вірити, щоб син був вбитий... Прийшло й офіційне повідомлення зі штабу, що він пропав без відома. Може попав у полон, требаб навести справки через Червоний Хрест, та не знаю докладно, куди звернутись.

“Через П. проїздить до Києва багато цивільних галичан з родинами під ескортою. Варта не дозволяє з ними не то що говорити, але навіть передати щонебудь з їжі. За що їх звідтіля висилають? По чуткам їх відпроваджують за Волгу, в Сибір і Туркестан. І я принялаб кілька родин до себе, колиб влада дала дозвіл. Пощо малиб ті нещасні їхати десь до чувашів та кіргізів, нехай перебулиб лихоліття у нас, серед своїх людей. Може там попадуться тобі опущені батьками діти, то відпровадь до нас. Тобі, військовому, багато можна чинити такого, за що нас, бідних цивілів, вхопилиб до Іванової хати.

“О, написала такий довезний лист, клопочу тебе, а потішити трохи не забула. Здоровлю з рангою підполковника. Катря писала з Петербургу, що твоє підвищення пройшло “височайшим наказом”²⁴⁾). На днях буде проголошено в “Русському Інваліді”²⁵⁾ наказом по військовому відомству. Є вже в головному штабі і представлення тебе до нагородження орденом Володимира 3-тої степені за Туринський бій. Тепер буде вкупі три Володимирі — один ти самий, другий на грудях, а третій на шиї²⁶⁾).

“Чи можна сподіватися тебе на Різдвяні Свята? По звідомленням Ставки полева війна вже закінчилася, то може і відпустки будуть відкриті. Ліпше провести свята у дома, в родинному оточенні, чим вилежуватися там у брудних землянках в Карпатських лісах. Приїзди...

“Однак буду кінчити, бо й Оля хоче похвалитися, що вже вміє писати. Все заглядає та допитується, чи скоро скінчу.”

Справді під листом Марії Олександровни невправною діточою рукою дописано кілька рядків, похиленими в різні сторони незугарними буквами. Донечка писала:

— Татусю! Пишу оце перший лист. Олег поїхав до діда, а мені з мамою дуже сумно. Напиши мені окремого листа, — я листів ще ніколи не діставала. Та ліпше приїдь додому сам. Я давно тебе не бачила...

Довго ввечорі писав підполковник Паволоцький. Звірявся дружині турботами, давав поради і вказівки. Так, мов би не сподівався більше до неї писати, щось недобре передчуваючи. І передчуття його не обмануло.

(Дальше буде).

22) Вояки і підстаршини.

24) Цебто наказом царя.

24а) Русский Инвалид — офіційний орган військового міністерства і головного штабу.

26) Ордер Володимира 3 степені носили на шиї.

Олена Марія Степаник.

БРАТАМ НА СКИТАННІ

Люди наші на чужині
 Майна доробились,
 Але... Скільки то щоденно
 Вони все журились?
 Скільки труду перенесли,
 Пережили муки ...
 Тепер віку доживають,
 Заложивши руки.
 Тепер вони напів трупи,
 Життя в них не видно.
 От, їдять, і сплять, говорять,
 Ніби однозгідно.
 Забули вже все минуле,
 Літа молоденьки,
 Вже відвикли на чужині
 Від батька і неньки.
 Заскорузлі їхні думи,
 Життя в них не чуєш,
 Не відчують, тебе, брате,
 Як ти десь бідуєш.
 Колись наша Україна
 Мов сонце світилась —
 Тепер в ворога, в кайданах
 Вона опинилась.
 Сплюндрували Україну,
 Здушили насильно, —
 Роки вона у неволі
 Конає повільно.
 Відцурались її діти,
 Матір вже забули...
 Що їм мати, — раз в чужині
 Мамони набули?

Ол. Луговий.

Історія Української Православної Церкви

Продовження

Діяльність Митрополита Кирила II.

З весною 1241 року татарські орди, за порадою полоненого воеводи Дмитра, пішли на Польщу, Чехію й Мадярщину. Повернули в надволжанські степи літом, наступного року, завдяки смерті головного хана, Огодая, Батієвого дядька. При всій своїй жорстокості татари відносилися толерантно до всіх вір. Самі обожували сили природи. Одначе вірували в одного Бога-Творця. Були дисципліновані, послухні начальникам, ніколи не сварилися, не знали, що таке злодій; в біді — один одному помагали. До чужинців відносилися жорстоко й підступно, хоч відважного ворога шанували, обходилися з ним по лицарськи. До духовників усіх вір відносилися шанобливо, звільняли їх від усяких податків. Відношення змінилось щойно з прийняттям татарами магометанства.

Відбудовою зруйнованої України першими зайнялися великі брати — Данило й Василько Романовичі. На початку 1243 року брати подбали про унормування церковних відносин. У січні скликано собор Галицько-Володимирських владик. На тому соборі обрано митрополитом Київським ігумена Кирила. Традиція висвяти митрополита патріархом вже вкоренилася настільки, що не піднімалося й питання про висвяту митрополита в Галичі. Кирило II, у 1247 році, через Мадярщину, відвідав Царгород і там був хиротований.

Багато трудів і невигод випало на долю митрополита Кирила II. Київські руїни часто відвідувалися здичавілим населенням і татарськими чамбулами. Жити в Києві митрополит не міг, та й не було де. Приходилося вибирати— або Галич, або Суздальщину, куди митрополита закликали північні князі. Митрополит схилився до вибору на свою столицю Галич. Якраз в ті часи Данило Романович навязав звязки з Римом. То ж митрополит не рішався осісти під боком католицьких держав. Але не осів і в Суздальщині. Увесь 37-літній період керування Українською Православною Церквою митрополит Кирило об'їздив свою

величезну митрополію; з наразою власного життя наставляв і помагав обездоленим. У 1253 році митрополит Кирило II коронував Данила Романовича, присланою папою римським короною. До смерти короля Данила митрополит перебував на Україні. Вражений прихильністю Лева Даниловича до католицизму (Лев був зятем мадярського короля), і вбивством Левом князя-черця Войшелка Миндовговича, митрополит переноситься у Володимир на Клязьмі.

1267 року Кирило II відбув подорож у Золоту Орду. Від хана Менгу-Таміра набув “ярлик” — звільнення від данин і ясиру. За посуджування і знуцання з православної віри хан установив кару смерті. За дозволом того ж хана митрополит висвятив трьох єпископів для земель, що керувалися татарами безпосередньо, й заснував три єпархії: Сараївську-столичню і Задонську та Каспійську.

У 1274 році відбувся собор у Володимирі на Клязьмі. На соборі встановлено правила вибору священників: — не вибирати священниками невільників, злочинців, злодіїв і перелюбців, — не настановляти діяконів, молодших 25 літ і священників — 30 літ. Прийнято постанови також відносно моралі віруючих.

Митрополит Кирило вмер 1281 року, в Переяславі Заліському. Тіло його перевезено в Київ, де й поховано.

Взаємини Данила Романовича з Римом

Після блискучої перемоги над мадярами й поляками під Ярославом, 1245 року, Данило й Василько Романовичі завзялися визволити Україну від татарської зверхности. З метою здобути поміч західньо-європейських католицьких володарів — брати надумали зближення з Римом. Саме тоді нагодився в Галичині посол папи до Батія — Пляно Карпіні. Якийсь архієпископ Петро Акеревич, того ж 1245 року, був учасником першого Ліонського (католицького) собору. Титул архієпископа в ті часи носив лише Новгородський владика. Однак більш правдоподібно, що Петро був архієпископом теп. Басарабії й Буковини, адже ті землі звалися вдавнину Акеронією. Басарабію й Буковину татари захопили 1242 року, то ж владика Петро Акеревич міг загнатися аж до Ліону, рятуючи своє життя. Католицькі історики зовсім безпідставно вважа-

ють архієпископа Петра Акеровича київським митрополитом, і з того виводять висновки про підлеглість Української Православної Церкви римському престолові. Одначе такі висновки — це, щонайменше натягнення фактів, бо аж до Петра Ратенського, ні одного митрополита київського з тим іменем не було зовсім.

Використовуючи пригноблення Данила (його також закликав хан Бату приїхати в Орду), Пляно Карпіні змагає до унії Української Православної Церкви з Римом. Данило й Василько (митрополит Кирило ще не був висвячений) готові були визнати першенство римського патріярха, — виразно застерігши православні догми й обряди. За визнання домагалися всеєвропейського хрестового походу на татар. 1247 року почалося листування з папою, але обі сторони говорили різною мовою. Папа видав грамоту, що “приймає під свою руку руського короля” й загрожує мечем апостола Петра всім його ворогам. Брати зрозуміли, що меч апостола від татар України не вибавить, тому переписку з папою занехали. Відновили через п'ять літ, 1252 року. Папа Інокент IV проголосив хрестовий похід на татар, та в Європі ніхто на папський заклик не ворохнувся навіть. За неуспіх походу Данилові прислано королівську корону.

Пустому королівському титулові князь Данило не надавав значіння. Коронацією не хотів дразнити татар, своїх зверхників. Коронувався Данило, наче б на відчипне, — в часі походу на Литву, в Дорогичині, малому поліському містечку, 14 жовтня 1253 року, і коронувався не папським легатом Опізоном, а митрополитом Кирилом II. Заводити поєднання Української Церкви з Римом — не спішив, то ж тим усім викликав обурення папів — Інокентія IV і його наступника, Олександра IV. Данилові загрожено викляттям і хрестовим походом на Україну, за “відступництво” від Риму. Олександр і Урбан IV (наступник Олександра) підмовили литовського князя Миндовга українські землі зруйнувати, а чеському королеві доручили підмовити до того ж татарів.

Хоч унія при Данилові не здійснилася, все ж витворила поважні наслідки на наступні часи. Всі свої поновні унійні заходи Рим зове не інакше, як “відновленням унії”, а

одночасно всіма засобами насаджує в Західній Україні латинство.

Данило й Василько Романовичі збудували кількадесять церков і монастирів, головню в Холмі, Львові й Данилові.

Князі — причислені Українською Церквою до святих

З підбиттям українських земель хан Бату зажадав, щоб князі прибули в Орду з поклоном і за ханським потвердженням на князівство. Їздив в Орду Данило Романович, та князь Новгородський — Олександр Ярославич (Невський), переможець шведів і ливонських лицарів, 1240-1242 років, що нападали на Новгородські землі по наказові папи римського (буля з 27 грудня 1237 року), 1251 року папа вислав двох послів-кардиналів до Олександра, як і Данилові Романовичеві — обіцяв королівську корону і поміч мечем апостола Петра, однак безуспішно. Князь Олександр умер в молодому віці, 14 листопада 1263 року (род. 1220 року) в Городку, причислений до святих. До святих причислена і його мати, княгиня Теодосія, дочка або сестра Данилового тестя, Мстислава Мстиславича Удатного.

Між іншими князями покликано в Орду Чернігівського князя Михайла (син вел. князя Всеволода Чорного, зять Романа Галицького). Перед входом у ханське шатро жерці зажадали поклонитися огневі й божкам. Князь Михайло і його боярин Теодор відмовилися. Інші князі і навіть чернігівський єпископ Іоан вмовляли князя і боярина жадання виконати, а хан Бату сказав вибирати — або поклонитися божкам, або згинути. На повторну відмову князя Михайла і боярина Теодора татари змасакували, а врешті відтяли обом голови, 21 вересня 1246 року. Обоих їх православні Церкви зачислили до святих мучеників.

Згнуло в Орді ще кілька князів і бояр, що їх зачислено до святих, наприклад — князь Михайло Тверський. Походили вони з теперішньої Московщини, то ж для Української Церкви не мають особливого значення.

Митрополит Максим-грек

Митрополит Кирило II хоч у Києві не жив, все ж митрополії столицею вважався Київ. Після його

смерти, коли в Царгороді запевнилися, що небезпека для життя в Україні проминула — вислали, 1283 року, в Україну нового митрополита — Максима-грека. Цей митрополит відвідав Київ, відбув подорож в Орду, 1284 року, а повернувшись — скликав церковний собор у Києві. До 1300 року об'їздив Суздальщину, Новгородщину і Псковщину і остаточно осів у Володимирі на Клязьмі зо всім адміністративним апаратом митрополії, що до того містився частинно в Києві а частинно в Галичі і Львові. У Києві митрополит Максим не настановив навіть єпископа, а управу єпархією доручив печерському архимандритові. Помер 1305 року й похований уже в Володимирі на Клязьмі.

З від'їздом митрополита Максима в Суздальщину, галицько-волинські князі заходилися над заснуванням окремої Галицької Митрополії.

ЛЮДИ ВМЮТЬ ЖИТИ!

“Ді Вельт”, часопис в британській окупаційній зоні Німеччини подає про одного журналіста, що зумів 50 днів подорожувати, вигідно жити, бути в кількох краях, і це не коштувало його ані одного шилінга.

Цей журналіст, з 25 фунтами стерлінгів в кишені, виїхав з Лондону до Парижу. Тут обміняв фунти на 20 тисяч франків, очевидно на “чорній біржі”. Вісім тисяч розтратив за сімденне життя в столиці Франції, й поїхав в Гренобль, де зміняв 12 тисяч франків, що в нього зісталися, на 36 тисяч італійських лір. 6 тисяч лір розтратив на подорож до Барі, а там заплатив 8 тисяч за проїзд до Атен, в Греції. В Атенах він на позосталі 22 тисячі лір купив шість “наполеонів” (золоті франц. гроші по 20 франків). Тиждень жив в Атенах в найкращому готелі, що йому обійшлося у два “наполеони”, а чотири заміняв на 700 тисяч грецьких драхм. 100 тисяч заплатив за переїзд в Порт Саїд, в Африці, а 600 тисяч драхм він зумів обміняти на 12 тисяч франків. Ці 12 тисяч в Каїрі виміняв на 84 єгипетських фунти. Зовсім непогане життя в Єгипті йому обійшлося у 68 фунтів. Переїхав у Палестину, тут, за 16 єгипетських фунтів, що ще мав, виміняв два кавалки золота. Вертаючися, в Тулоні, у Франції, продав золото за 16 тисяч франків. 4 тисячі витратив у подорожі до Лондону, а 12 тисяч обміняв по офіційному курсу на 25 фунтів стерлінгів. Таким чином цей журналіст подорожував по світі впродовж 50 днів, проїхав 15 тисяч кильометрів, гоїно жив і... не втратив ні одного цента!

Ол. Луговий.

Літопис Подій з Української Історії

(Далі)

Ізяслав Мстиславич, уперше 1146-1149. Непорозуміння з Вячеславом Мономаховичем (дядьком). Союз з князями Ізяславом, Ростиславом (Мстиславом і Волод. Давидовичами) та Святославом Всеволодичем, Ігорів брат, Святослав Олегович в союзі з Юрієм Мономаховичем Суздальським та Володимирком Галицьким. Одруження Володимиркового сина, Ярослава (Осмомисла) з дочкою Юрія, Ольгою, для скріплення союзу.

Союз Ізяслава з братом, Ростиславом Рязанським, польським королем Булеславом Кучерявим, мадярським—Гейзою II і чеським королем Володиславом II.

1146. Володимирко з мадярами захопив Шумськ, Тихомлю, Вигощі, та Гнійницю і прилучив до свого князівства. Гейза зірвав союз з Ізяславом за ціну пограничних галицьких міст.

1146. Спаська церква в Галичі.

Осінь 1146. Юрій Мономахович іде походом на Київ. Ростислав Мстиславич, у поміч братові, напав на Суздальщину.

Листопад 1146. Чотири Давидовичі й Ізяслав Мстиславич нападають на землі Юрієвого союзника, Святослава Олеговича; здобуто Чернігів. Давидовичі переходять на сторону Юрія. Бій Юрія з Ростиславом Мстиславичем. Ростислав стає князем Новгороду, Смоленську й Рязані. Його війська з трьох сторін натискають на землі Юрія. Син Юрія Андрій Боголюбський під Новгородом. Ізяслав воює Давидовичів на Чернігівщині.

Юрієм прогнано єпископа Нестора з Володимира на Клязьми (перший єпископ, без єпархії, місіонар).

Проти Ізяслава виступають Володимир Давидович та Ярослав і Святослав Всеволодичи, (діти Олени Мстиславни, Ізяславової сестри).

1147, 5 червня. Кияне вбили князя черця, Ігоря Олеговича. Володимир Мстиславич безуспішно обороняє Ігоря, але побито і його. Вбивши Ігоря кияне не дали помочи Ізяславі проти Юрія.

27-го червня. Єпископи Онопрій Чернігівський, Тео-

дор Білгородський, Евтимій Переяславський, Демян Юрьівський, Теодор Володимир-Вол., Яким Турівський, українці, і греки Кузьма Полоцький й Мануйло Смоленський, та згречений Нифонт Новгородський на соборі. Українці обирають митрополитом Климента Смолятича, з Зарубинців, к. Переяслава, а греки і Нифонт проти. Климент Смолятич визначний автор, організував у Києві гурт вчених і письменників. Праці: Післання до пресвитера Хоми, — вказівки розуміти зміст св. письма, а не буквально, і пресвитеру Григору Печерському, автору, (учитель Томи Смоленського) та Атаназію.

1148. Походи Ізяслава проти ворогів; відбивається самітно на три fronti. Зїзд Ізяслава з Давидовичами і сином Юрія Ростиславом у Городку. Ізяслав дає Ростиславу Юрьевичу Побужжа й для спокою “призначає сторожем українсько-руської землі”. Давидовичи відмовилися від походу на Юрія. Наїзд Ростислава і Ізяслава Мстиславичів на Поволжа. Ростислав Юрьевич підбунтовує проти Мстиславичів українських князів. Ізяслав відбирає йому Побужжа і відсилає до Юрія, у Суздальщину.

1149, квітень. Великий князь Ізяслав увязнив Нифонта Новгородського за спротиви визнати Климента Смолятича митрополитом. Лука єпископом-місіонарем Суздальщини.

1149, 13-го липня. Війна Ізяслава й Ростислава Мстиславичів з рештою князів — Чернигівськими Олегівчимами, Володимирком Галицьким і Юрієм Суздальським. Ростислав і Ізяслав Давидовичи тимчасово нейтральні. Мстиславичи зустріли ворогів під Переяславом, переговори. Юрій хоче Переяславське князівство для свого сина Андрія (Боголюбського); єпископ Евтимій стає перед Ізяславом на коліна, просить за Андрія, Ізяслав не уступає. Переяславці і Кияне залишають Ізяслава й Ростислава, бо не хочуть війни між Мономаховичами. (Юрій син Мономаха, Ізяслав і Ростислав, внуки). Мстиславичи з митрополитом Климентом відходять на Волинь. Юрій окупує Київ, 20-21 липня.

Юрій, у перше 1149-1150. Ізяслав у союзі з Гейзою II малярським, Володиславом чеським і Болеславом польським. Похід на Юрія і Володимирка галицького. Новгород і Волинь за Ізяславом. Сини Юрія — Борис у Турові,

Гліб у Переяславі і Андрій у Вишгороді, Ростислав на Побужжі.

1150. Зірвання переговорів, 2-га війна: Квітень. Похід Ізяслава на Погориню і Чорних Клобуків. Похід на Київ. Юрій втікає з Києва в останній хвилині. Вячеслав Мономахович у друге князем кілька днів, 18 квітня. Початки латинських впливів в Україні.

Вячеслав Мономах. Вячеслав уступає під намовою Ізяслава до свого Вишгороду. Похід у друге 1150 р. Юрія на Київ. Ізяслав віддає Київ Вячеславу (дядькові) і входить з ним у союз.

Ізяслав Мстиславич у друге 1150. Похід на Володимирка галицького, погром Ізяслава й Вячеслава. Юрій у друге під Києвом. Вячеслав відходить до Вишгороду, а Ізяслав на Волинь. Юрій окупує Київ. У війні згинули князь Гліб Олегович Пересопницький, і правдопод. Іван, його брат, союзники Юрія.

Юрій у друге 1150-1151. Весна, 1151. Похід Ізяслава на Володимирка. Гейза відмовляється від війни зо швагром, Володимирком, за те дає 10 тисяч війська Ізяславу проти Володимиркового свата, Юрія Суздальського. Борис Юрьевич князем Білгородським. Ізяслав відбирає Білгород і йде на Київ. Юрій рятується пів полону човном, а вся його дружина в полоні. Невдатний похід Володимирка на Ізяслава. Мир, з умовою повернути захоплені Володимирком Погорини міста — Шумськ, Тихомлю, Вигощ і Гнійницю.

Ізяслав Мстиславич у третє і Вячеслав Мон. у третє, (разом) 1151-1154.

1151. Похід Ізяслава на половців. Умер князь Ростислав Юрьевич Побужський.

(Дальше буде).

Колись танцювали блазні, як хотів голова держави.
Тепер танцюють голови держав, як хочуть блазні.

Як хочеш жити по людськи, мусиш поводитися по свинськи.

Злодій любить злочин, а адвокат злодія.

У Франції вкорочують суконки, а в Світах — життя.

На ратуші повісили годинник, хоч він не належав до воєнних злочинців.

Літопис Історичних Подій по Державах

Зібрав Ол. Луговий

Островні Держави (Вест Індія)

Домініканська Республіка (Сан Домінго) на острові Еспаньола, столиця — Кіюдад-Трухильо.

1492. Відкриття Вест Індійських островів Колумбом.

1511. Захоплено острів еспанцями.

1538. Домініканський чернечий орден заснував університет Сан-Домінго.

1697. По мировій угоді з Ріксвику частину острова передано Франції.

1795. Увесь острів у володінні Франції. Повстання Тусанта Л'Овертюра.

1801. Л'Овертюр проголошує нігерську республіку.

1814. Заяви незалежності, республіка вдруге колонією Еспанії.

1822. Повстання проти Еспанії.

1844. Проголошення республіки вдруге. Анархія, еспанці втретє опановують островом.

1861. Кінець анархії, організоване повстання.

1863. Революція, Еспанія зріклася Сан Домінго, незалежність.

1899, 26 липня. Вбито президента ген. Юлія Герікса.

1902. Революція.

1903. Гураган, великі шкоди в людях і майні.

1907. Договір і протекторат З. Д. А.

1909, 19 листопада. Вбито президента Рамона Цекареса.

1914. Хозе Варда Валдез президентом.

1929. 20 червня. Конституція.

1943, 16 травня. Рафаель Трухильо президентом.
(Армія в 4 тисячі).

* * * *

Гаїті, столиця Порт ау Принс. (Один острів з Сан Домінго).

1630. Французи в Гаїті.

1677. Колонією Франції.

1791. Повстання Франсуа Домініка Тусанта Л'Овертюра (син нігра-невільника, род. 1743 року, 1803 року у тюрмі у Франції, де й вмер).

1804. Франція зріклася Гаїті, незалежність і анархія, майже щорічні повстання.

1847. Сулукву (нігр) президентом.

1851. Сулукву проголосив себе цісарем Гаїті.

1908. Прогнано президента Олександра Норда.

1910-15. Сім президентів, що силою перехоплюють владу один від одного.

1914. Револьта, Орест Замора президентом, прогнаний.

1915, 4 березня до 26 липня. Генерал Сем президентом, вбитий.

1915, 28 липня. Вбито президента С. Гулайма. Окупація Гаїті військами З. Д. А. до 14 серпня, 1934 року.

1941, 15 квітня. Ілля Лескот президентом на 10 літ.

1944, 20 квітня. Конституція. (Збройна сила — п'ять тисяч міліції).

* * * *

Куба. Столиця Гавана. (Острів Куба).

1492, 28 жовтня. Колумб проголошує Кубу посідістю Іспанії. (Названо острів — Аве Марія, Жуан, Ст. Яго і врешті Куба).

1511-19. Колонізація Куби еспанцями, засновано Гавану, 1511.

1538-64. Французи попалили еспанські оселі.

1762-63. Війна, англійці здобули Гавану і частину острова (Лорд Альбемарл). Еспанці вдруге захопили острів.

1789-1845. Невільництво.

1845-49. Повстання проти еспанців під проводом Лопеза.

1851. Вбито проводиря повстанців Лопеза, жорстокі кари повстанців.

1868. Повстання Креола Каспадеса проти еспанців.

1869. Напад на Кубу морських піратів.

1869-78. Повстання Палми Томаса Естради (його мати заголоджена в тюрмі еспанцями).

1877. П. Т. Естрада проголошує республіку, перший президент. (Тогож року схоплений еспанцями).

1886. Заборона невольництва на Кубі.

1895, 20 лютого. Повстання проти Іспанії.

1896. Вейлер — капітан-генералом Куби. 7 листопада — вбито повстанчого проводиря Антоніо Матео.

1897. Блянка капітан-генералом.

1898, 15 лютого. Проти-американські розрухи. Еспан-
цями зірвано в Гавані корабель З. Д. А. "Мейн." Еспансько-
американська війна 114 днів.

1898, 22 квітня. Блокада Куби флотою З. Д. А.

1898, 12-го травня. Бомбардовано американцями Ст.
Жуан.

1898, 17 липня. Піддалися З. Д. А. еспанські війська
на Кубі.

1898, 10 грудня. Парижський Мир. Куба і Порто Ріко
під протектором З. Д. А.

1901, 21 лютого. Конституція.

1902, 20 травня. Уряд в Кубі. Палма Томас Естрада
президентом. (Умер 4-го листопада, 1908 року).

1903, травень. Договір зо З. Д. А.

1906. Повстання; зрезігнував президент Естрада.

1909. Хозе Гомез президентом.

1913. Маріо Менокал президентом. Часті повстання
за владу.

1917, 7 квітня. Проголошено війну Німеччині.

1928. Б. Мачадо диктатором до 1933 року.

1933, 12-го квітня. Революція; втік диктатор Мачадо.
Карлос Каспедес президентом до 5 вересня, втік. Рамон
Сан Мартин президентом до 15 січня, 1934 р. Карлос Ге-
вія президентом до 18 січня (три дні), полковник Карлос
Мандіета президентом.

1939, 15 листопада. Конституція.

1944, 31 травня. Др. Рамон Грау Сан Мартин пре-
зидентом. (Армія в 16 тисяч).

1945, 15-го січня. Землетрус в Сан Жуан.

Островні держави в офіційній війні з державами вісі.
В мілітарному і економічному відношенні підлягають Злу-
ченим Державам Америки.

* * * *

Примітка: Літопис подій З. Д. А., Британії, та інших давніх і
модерних великодержав, як Римської і Грецької імперій, Франції,
Німеччини, Австрії і Росії друкуватимуться у журналі пізніше, по
закінченні літопису подій менших держав.

Де двох б'ються — там третій також щось обірве.

Здоровля не зашкодить навіть хворому.

Де згода в родині — там завжди дідька наднесе.

Лікар — одинока людина, що вмирає з невірзаною
сліпою кишкою.

Н. М. Уманець.

ХТО МИ Й ЩО МИ?

Ти питаєш, — хто ми, що ми,
Звідкіль ми взялися?
Наші землі поміж гори
Пасмом простяглися: —
 По один бік обступили
 Нас Карпатські гори,
 А по другий — Кавказ хмурий,
 А там уже — море...
От це та Країна вільна,
Звідти ми походим;
Славна вона і від неї
Свій ми рід виводим.
 Вона славна Запоріжжам,
 Боями за Волю,
 Гордієнком, що боровся
 За народню долю.
Славна вона гетьманами,
Що під бунчуками
З ворогами воювали
Разом з козаками.
 От це наша земля рідна
 Мати Україна,
 Тисячи за ню вмирили,
 Мов одна родина.
Свята вона. Дідів наших
Кровю вся полита,
І кістками засіяна,
Могилами вкрита.
 А з могил тих голос чути,
 Мов чайка кигиче, —
 То кров дідів — до онуків
 За пімстою кличе!
Щоби кривди відплатили
Ворогові — “брату,”
Що століттями плюндрує
Нашу Рідну хату.
 Отож бачиш, тепер, хто ми,
 І чий ми внуки.
 Кров за кров — наша відплата
 І муки за муки...

Всіх, кому передплата з вереснем закінчилася, просимо не відтягати з відновленням. Своїх прихильників просимо допомогти журналові розповсюдженням першого річника журналу поміж сусідами.